

SĂPĂTURILE DE LA PORUMBENII MICI

(r. Odorhei)

AȘEZAREA fortificată de pe platoul «Galath», situată deasupra satului Porumbenii Mici, a fost cercetată în anii 1938, 1954 și 1956, săpăturile fiind continuate apoi cu amploare între anii 1957—1959, în cadrul planului de lucru al Academiei R.P.R. (fig. 1). Campania din anul 1959 este deocamdată ultima, deoarece problemele ridicate de această așezare și posibilitățile pentru rezolvarea lor pot fi considerate, după starea actuală a cercetărilor, în linii mari ca epuizate. Întinderea considerabilă a platoului cu suprafețe nelocuite și stratul de cultură subțire, conținând, amestecat, urme de cultură a diferitelor perioade, îngreunează formularea unor concluzii sigure și definitive. Totuși, săpăturile din anul 1959 au contribuit într-o măsură considerabilă la clarificarea unor probleme nelămurite.

În suprafața 12 s-a dezvelit în întregime unul din acele pavaje de piatră eșalonate de-a lungul marginii platoului, care, după cum arată planul lor patrulater, fac parte din construcții datind, după fragmentele ceramice găsite pe ele, din sec. VI (fig. 2 și 3). Pietrele au fost scoase din șanțul circumvalației, care de asemenea a fost săpat în aceeași perioadă.

În spatele valului interior s-a dezvelit, în suprafața 17, o construcție de 4×4 m delimitată prin resturi de chirpic și fragmente ceramice cenușii datind aproximativ din sec. III—IV (fig. 4,5/1—8). În suprafața învecinată, nr. 19, situată deasupra adînciturii de pe latura interioară a valului, s-au găsit pe fundul gropii, pînă la 0,50 m, fragmente ceramice romane (fig. 5/21,23), iar deasupra lor, fragmente mai tîrzii prefeudale, de tip Morești (fig. 5/9—19). Astfel se pot distinge trei faze de locuire bine distincte prin poziția lor stratigrafică și prin factura ceramicii: una din timpul provinciei, din sec. II—III, a doua, ulterioară acesteia, cu ceramică cenușie de factură romană, dar fără fragmente roșii (sec. III—IV) și a treia, aproximativ din sec. VI. Apariția ceramicii romane pe fundul gropii arată că valul interior și șanțul lui au existat și au fost folosite în epoca aceea. Șanțul putea să fi fost săpat încă în epoca bronzului de purtătorii culturii Wietenberg, după cum arată profilul asemănător al șanțului de pe latura de nord a «Cetățuii» de la Otomani (săpături din anul 1960) și pe urmă adîncit și refolosit în perioada romană, servind în amîndouă fazele ca barieră de apărare, dincolo de care, spre sud, pe restul platoului, nu se mai întîlnesc urme de locuire anterioare perioadei de trecere la feudalism.

În anii trecuți au fost găsite în umplutura șanțului interior, pavaje de piatră a căror datare în cadrul perioadei prefeudale nu era lămurită. În anul 1959, în suprafețele 18 și 20 nu s-au mai întîlnit asemenea urme. Pavajele descoperite anterior trebuie să fie contemporane cu celelalte resturi din perioada de trecere la feudalism constatate în zona de dincolo de șanțul interior.

Prin secțiunea 24, compusă din mai multe șanțuri de incercare, s-a precizat raportul valului și șanțului interior cu circumvalația. S-a constatat că șanțul transversal nu se leagă

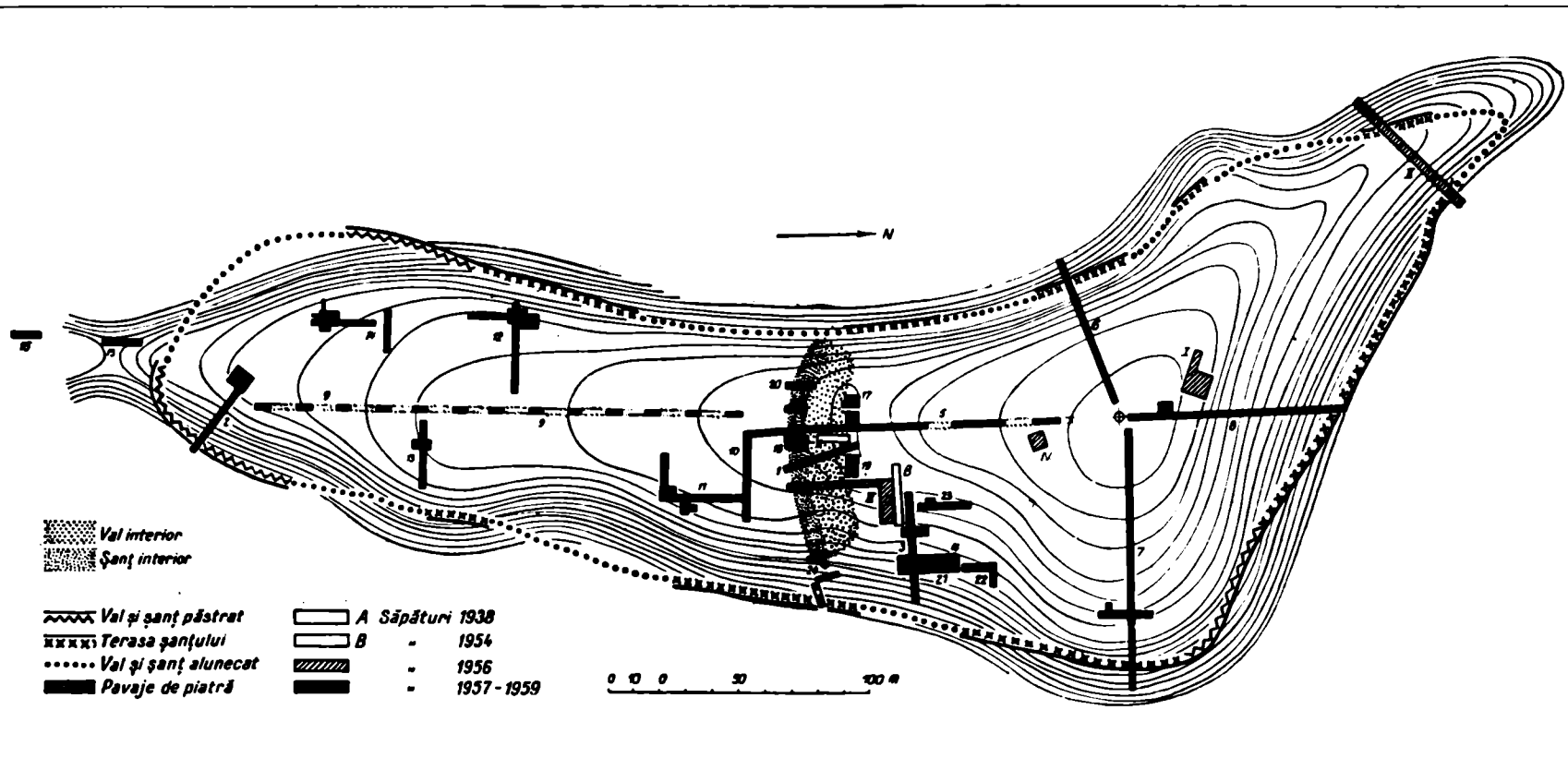

Fig. 1. — Planul aşezării fortificate de la Porumbenii Mici.

cu cel al circumvalației și se termină deasupra lui, în pantă, la o distanță de circa 10 m. De aici rezultă că cele două șanțuri au fost săpate independent unul de altul și la epoci diferite. În umplutura șanțului înconjurător s-a găsit un fragment ceramic negru, stampilat, specific sec. VI—VII (fig. 5/22) corespunzător celor cunoscute de la Morești

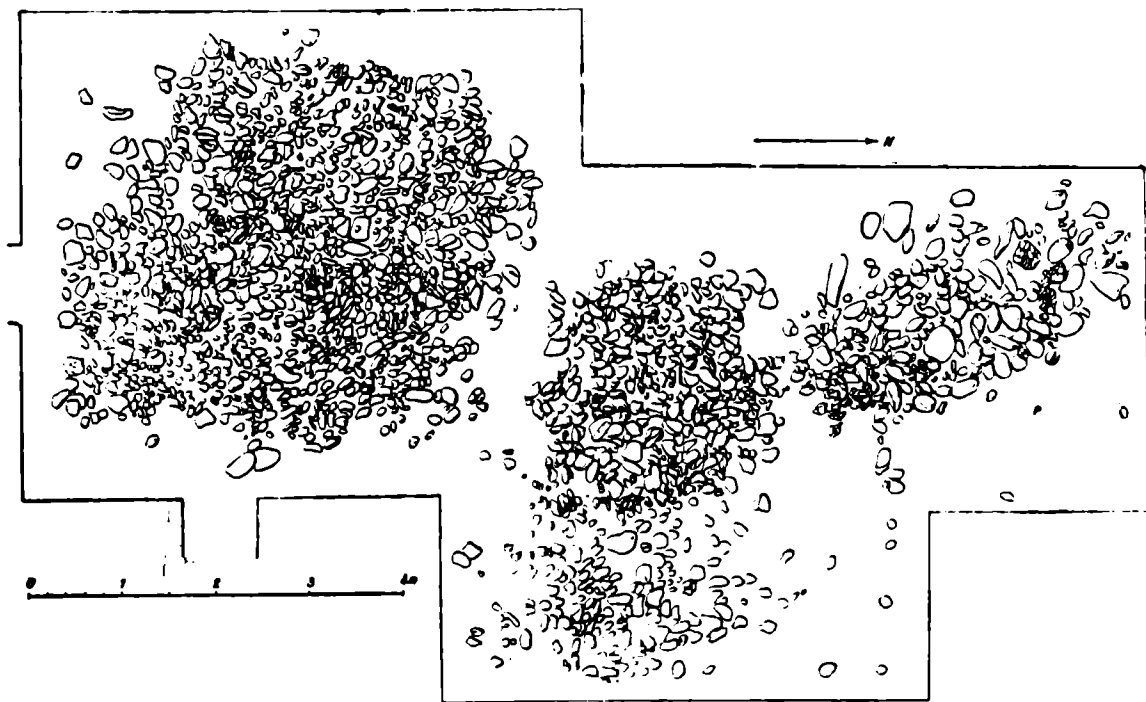

Fig. 2. — Planul pavajelor de piatră din suprafața 12.

și Bandu și oferind un nou sprijin pentru datarea acestei părți a fortificației în intervalul de timp amintit.

În lumina săpăturilor efectuate, istoria așezării de pe « Galath », lângă Porumbenii Mici și principalele ei etape de locuire se prezintă în felul următor: platoul « Galath » este locuit mai întâi în epoca bronzului de purtătorii culturii Wietenberg, care construiesc, probabil, și valul transversal. După un interval de timp îndelungat, abia în perioada romană, se așează din nou oameni în acest loc, care se folosesc și de fortificațiile existente, după cum arată ceramica găsită în adâncitura de-a lungul laturii interioare a valului. Acestei perioade îi aparțin ceramica și o monedă romană, precum și construcții de suprafață, indicate prin porțiunile acoperite cu chirpic și prin existența unor vetre de foc în care a fost găsit și un inel de aur. În strinsă legătură cronologică cu această fază, dar ulterioară ei, este construcția de suprafață din parcela 17, datind probabil din sec. III—IV. O nouă etapă de locuire indică circumvalația, care înconjoară întregul platou deci și jumătatea dinspre sud, dincolo de valul interior. Pavajele de piatră eșalonate de-a lungul marginii întregului platou sînt contemporane cu această circumvalație. Datarea acestei faze o indică ceramica cenușie de tip Morești sau foarte apropiată acestei categorii, găsită în umplutura șanțului circumvalației, pe pavaje, și deasupra șanțului transversal. Se pare că în cursul sec. VII încetează locuirea așezării.

În apropiere de Porumbenii Mici se află o « Cetate de pămînt », iar lângă comuna Cădaci o altă construcție analoagă. Recunoașterile pe teren și sondajele efectuate în

aceste două locuri fortificate prin valuri și șanțuri de pământ au dovedit că cele două cetăți sînt locuri de refugiu al satelor din împrejurimi, datînd din perioada feudală.

Fig. 3. - Pavajele de piatră din suprafața 12.

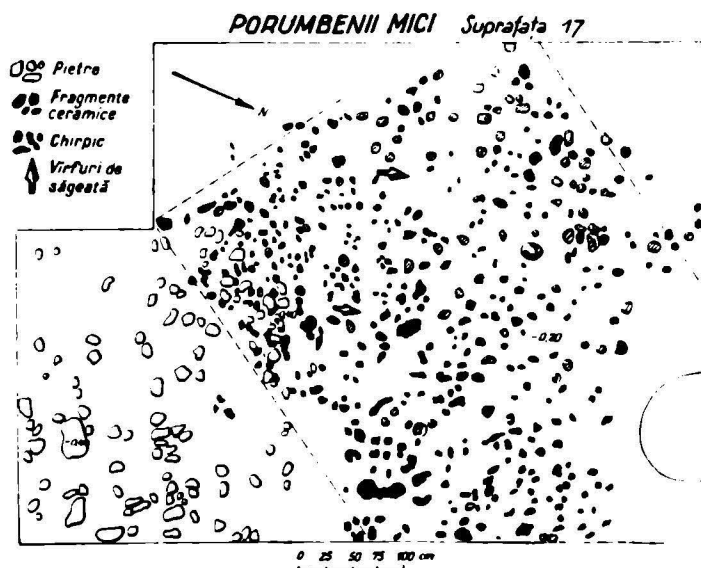

Fig. 4. - Planul unei construcții din suprafața 17 (sec. III-IV).

★

Descoperirea celebrului tezaur de monede bizantine pe Firtuș, asemănarea izbitoră a poziției acestui platou (fig. 6) cu așezarea de pe «Galath» și depărtarea în linie dreaptă de numai 20 km față de «Galath» au constituit motivul pentru cercetarea platoului Firtușului. Acesta se ridică între comunele Inlăceni, Corund și Firtănuș pe

trei laturi cu pante prăpăstioase, până la înălțimea de peste 1000 m și coboară doar spre est mai lin, împărțindu-se în două ramificații (fig. 7).

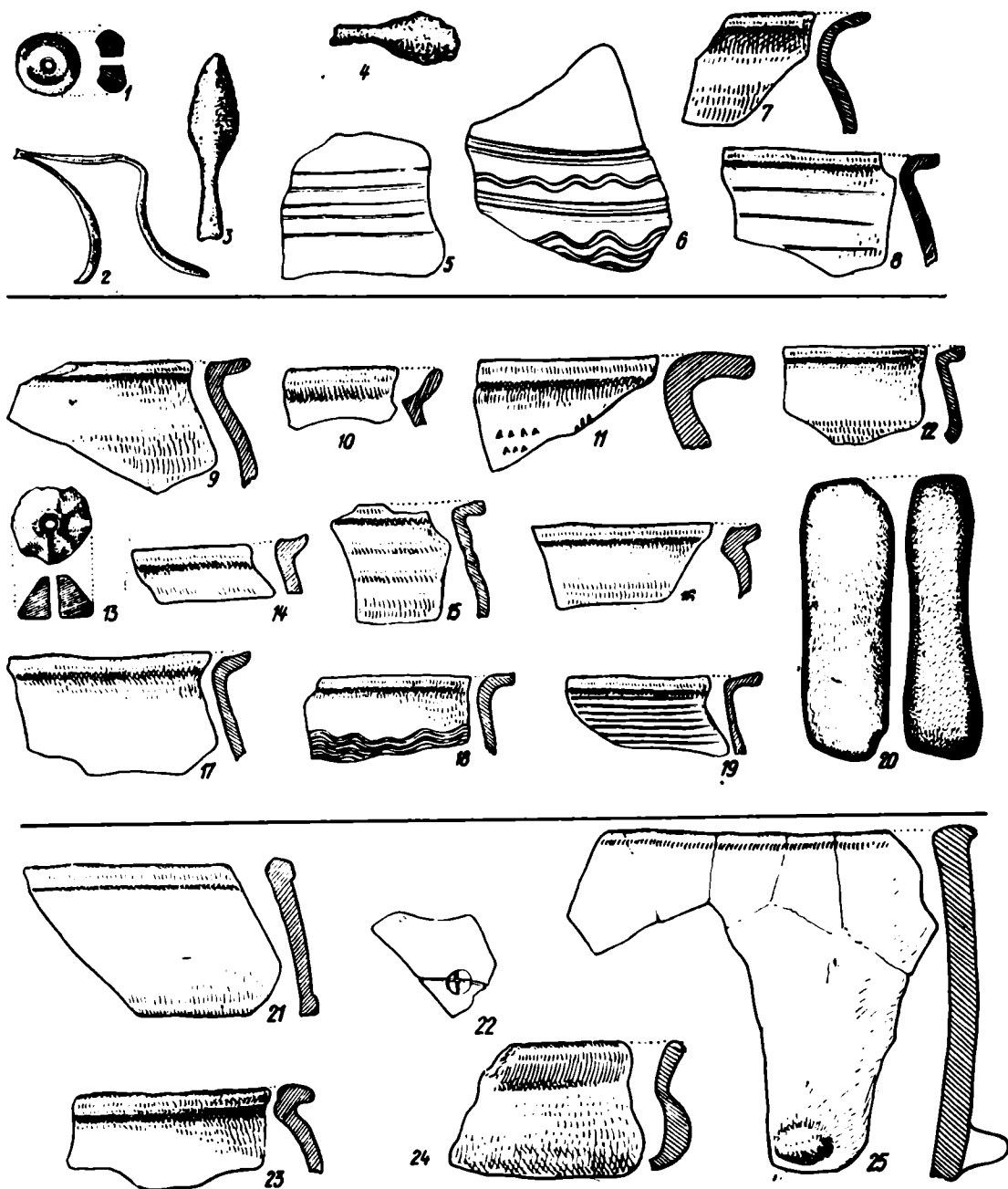

Fig. 5. — Fragmente ceramice și alte descoperiri: 1—8, din suprafața 17; 9—20, din suprafața 19 (0,00—0,50 m); 21,23, din suprafața 19 (0,50—1 m); 22, din secțiunile 24; 24, 25, Firtuș «Virful de Sus».

În colțul de nord se află «Cetatea» feudală înconjurată de un zid lat de 2 m și apărată spre est de panta abruptă și de un șanț de 1,50 m adâncime și 6 m lățime (fig. 8). Interiorul «Cetății» măsoară în axa longitudinală 95 m și în cea transversală 70 m. Intrarea se făcea dinspre sud, singurul loc unde cetatea se leagă printr-un git strîmt de restul platoului. Secțiunea trasată trecea prin șanț și în prelungire printr-un turn patrulater

al incintei și peste platoul cetății. Turnul măsoară în interior $4,50 \times 3,30$ m. Stratul de pământ deasupra stîncii native este subțire și nicăieri mai gros de 1 m. În secțiune

Fig. 6. — Vederea platoului Firtuș dinspre vest.

nu s-au găsit decît fragmente ceramice și de teracotă tîrzii, datînd din sec. XVIII cînd cetatea a fost folosită timp de cîteva decenii, ca mănăstire. În mijlocul cetății se află o capelă ale cărei fundamente au fost răvășite și distruse parțial de căutătorii de comori. Zidurile au grosimea de 0,50—0,60 m, sala are lățimea de 6,60 m și măsoară în lungime 12,65 m dintre care 3,40 m revin absidei semicirculare. După planul ei, construcția ar putea să aparțină încă epocii stilului romanic și să dateze din sec. XIII¹, cu toate că nu se poate exclude posibilitatea că ar fi fost ridicată abia în sec. XVIII, servind mănăstirii drept capelă. Din această din urmă perioadă trebuie să dateze și o construcție absidală în exteriorul cetății, lîngă intrare, măsurînd în lungime 3,80 și în lățime 3,40 m.

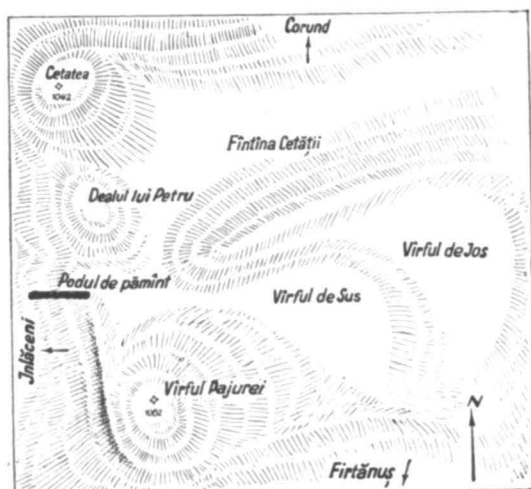

Fig. 7. — Schița Firtușului.

« Virful Pajurei » 1 062 m, printr-o șa numită « Podul de pămînt ». În secțiunile efectuate pe « Dealul lui Petru » s-au găsit cîteva fragmente atipice, datînd aproximativ din epoca bronzului. « Podul de pămînt » este tăiat de-a curmezișul printr-un val și șanț care coboară în pantă spre Inlăceni, avînd lungimea de 145 m. Forma și dimensiunile șanțului corespund pe deplin șanțului din josul cetății (fig. 9), încît trebuie să fie contemporan cu acesta și să dateze de asemenea din perioada feudală. De la « Virful Pajurei »

¹ Comunicare din partea prof. V. Vătășianu; cf. idem, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, București, 1959, p. 16.

coboară spre est un platou semicircular numit « Virful de Sus », avînd un diametru de aproximativ 300 m, locul unde s-a descoperit în anul 1831 vestitul tezaur monetar.

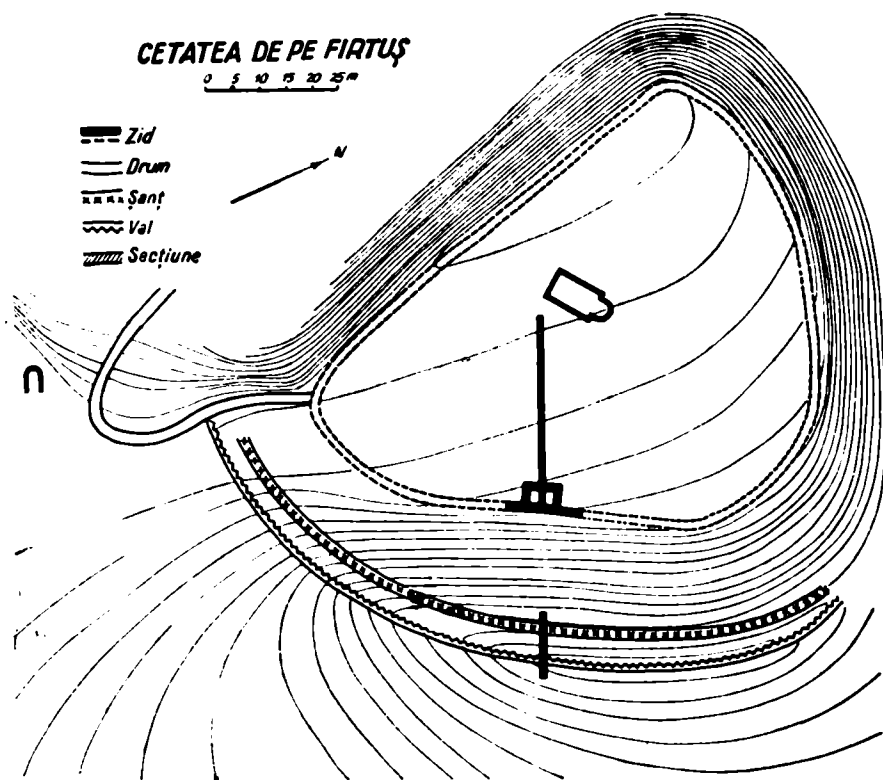

Fig. 8. — Planul cetății de pe Firtuș.

În secțiunile care s-au trasat în mijloc de pe latura lui nordică s-au identificat urmele unei așezări dacice timpurii, caracterizată prin amestecul ceramicii de factură hall-

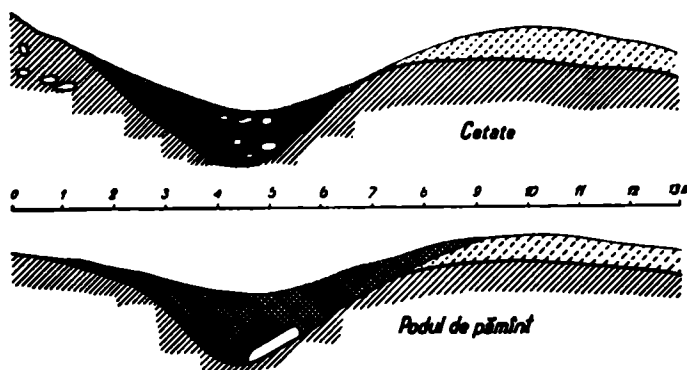

Fig. 9. — Firtuș. Profilul șanțului: 1, de la « Cetate »; 2, de la « Podul de pământ ».

stattiană cu fragmente lucrate la roată de tip celtic (fig. 5/24—25), amestec cunoscut și precis datat la Morești. Aceste materiale indică locuirea trecătoare a « Virfului de Sus » în jurul anului 200 î.e.n. Nu s-au găsit însă în nici una din secțiunile efectuate urme care ar fi contemporane sau care ar putea fi puse în legătură cu ascunderea tezaurului. Tezaurul de pe Firtuș continuă să păstreze caracterul său enigmatic, în ceea ce

privește interpretarea lui istorică. Lipsa unor urme contemporane — ceramică, bordeie sau fortificații de pământ, — nu sprijină ipoteza că tezaurul ar fi aparținut gepizilor, cum s-a presupus uneori, ci va trebui să se țină seamă, în lipsă de alte urme contemporane, mai degrabă de cele două tipare avare presate, descoperite la poalele Firtușului, la Corund, la distanța de numai 3 km de locul de descoperire a tezaurului. Cauzele istorice care au dus la ascunderea tezaurului și situația care a provocat-o rămân și de acum înainte nelămurite. Cercetările efectuate pe Firtuș au arătat doar imposibilitatea contribuției pe calea arheologică la rezolvarea acestei probleme.

K. HOREDT, Z. SZÉKELY și ST. MOLNÁR

РАСКОПКИ В ПОРУМБЕНИ МИЧИ

РЕЗЮМЕ

Во время раскопок 1959 г. на «Галате» около Порумбени Мичи (рис. 1) были открыты на участке 12 несколько каменных плит (рис. 2, 3). Их приблизительно четырехугольная форма доказывает, что это пол наземных построек, восходящих, судя по найденной керамике, примерно к VI веку. На участках 17 и 19 удалось различить три фазы обитания: эпохи римской провинции, III—IV вв. и VI в. (рис. 4 и 5). На основании разреза 24 доказано, что внутренний поперечный ров не связан с окружным; первый был, вероятно, вырыт в бронзовом веке, а в римскую эпоху углублен и снова использован; второй восходит к дофеодалной эпохе, приблизительно к VI в.

Разведки на месте и шурфовки в «Земляной крепости» близ плато «Галата» и в Крепости в Кэдачу выявили, что в феодальную эпоху эти укрепления служили крепостью-убежищем для сельских жителей.

В 1881 г. на плато Фиртуш нашли известный византийский монетный клад (рис. 6, 7). В ходе раскопок в средневековой «крепости» (рис. 8), на «земляном мосту» (средневековый вал, рис. 9) и на «Вырфул де Сус» (раннедакийское поселение, приблизительно 200 лет до н.э. рис. 5/24, 25) не нашли дофеодалных следов, современных кладу. Следовательно, археологические исследования не могли содействовать выяснению исторических вопросов в связи с этим кладом.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — План укрепленного поселения в Порумбени Мичи.
 Рис. 2. — План каменного настила участка 12.
 Рис. 3. — Каменный настил участка 12.
 Рис. 4. — План строения на участке 17 (III—IV в.).
 Рис. 5. — Фрагменты керамики и другие находки: 1—8, с участка 17; 9—20, с участка 19 (0,00—0,50 м); 21, 23, с участка 19 (0,50—1 м); 22, с участка 24; 24, 25, Фиртуш «Вырфул де Сус».
 Рис. 6. — Вид плато Фиртуш с запада.
 Рис. 7. — Чертеж Фиртуша.
 Рис. 8. — План крепости на Фиртуше.
 Рис. 9. — Фиртуш. Профиль рва: 1, из «Четате»; 2, из «Подул де Пэмынт».

LES FOUILLES DE PORUMBENI MICI

RÉSUMÉ

Au cours des fouilles pratiquées en 1959 sur le plateau nommé « Galath », près de Porumbeni Mici (fig. 1), on a découvert dans la *parcelle 12*, plusieurs pavages de pierre (fig. 2 et 3), dont la forme à peu près rectangulaire prouve qu'ils représentent des planchers d'habitations de

surface datant, à en juger d'après la céramique qui s'y trouvait, du VIe siècle. Dans les *parcelles 17 et 19* on a pu reconnaître trois phases d'habitation, la première de l'époque de la province romaine, la seconde des IIIe – IVe siècles, la dernière du VIe siècle (fig. 4 et 5). La *section 24* a montré que le fossé intérieur transversal n'est pas relié à celui de la circonvallation, le premier ayant été probablement creusé pendant l'âge du bronze, puis approfondi et utilisé de nouveau à l'époque romaine, tandis que le second date de l'époque des migrations, à savoir du VIe siècle environ.

Des investigations faites dans la région, ainsi que les sondages pratiqués à « Cetatea de pămînt » (la forteresse en terre) proche du plateau de « Galath » et à la forteresse de Cădăciu ont établi que ces points fortifiés servaient, à l'époque féodale, de lieux de refuge aux habitants des villages.

Quant au célèbre trésor de monnaies byzantines découvert en 1831 sur le plateau de Firtuş (fig. 6 et 7), les fouilles faites dans « Cetatea » moyenâgeuse (fig. 8), sur « Podul de pămînt » (le retranchement du moyen âge, fig. 9) et sur « Virful de Sus » (établissement des premiers temps de l'époque dace, environ 200 av. n.è., fig. 5/24, 25) n'ont mis au jour aucun vestige de l'époque des migrations contemporain du trésor; les recherches archéologiques n'ont donc pu contribuer en rien à l'éclaircissement des problèmes historiques soulevés par celui-ci.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Plan de l'établissement fortifié de Porumbenii Mici.
 Fig. 2. — Plan des pavages en pierre de la parcelle 12.
 Fig. 3. — Pavages en pierre de la parcelle 12.
 Fig. 4. — Plan d'une construction de la parcelle 17 (IIIe–IVe siècles).
 Fig. 5. — Fragments céramiques et autres objets: 1–8, de la parcelle 17; 9–20, de la parcelle 19 (0^m00–0^m50); 21, 23, de la parcelle 19 (0^m50 – 1^m); 22, des sections 24; 24, 25, Firtuş « Virful de Sus ».
 Fig. 6. — Le plateau de Firtuş vu de l'ouest.
 Fig. 7. — Croquis du plateau de Firtuş.
 Fig. 8. — Plan de la forteresse de Firtuş.
 Fig. 9. — Firtuş. Coupe du fossé: 1, de « Cetatea »; 2, de « Podul de pămînt ».